

Limba noastră N. Iorga despre cuvîntul țară

Moștenit din latină, țară este unul dintre cuvintele „de care se leagă mai multă gândire și simțire românească, în jurul cărora se grămădește mai mult instinct și mai multă iubire firească astăzi și mai multe amintiri de trecut” (N. Iorga, *Sfaturi pe întunec, II*, București 1940, p. 159).

Țară își are originea în lat. terra „pământ; planeta pe care locuim; parte a pământului pe care se locuiește, regiune, țară”; terra este femininul unui vechi adjectiv și denumește uscatul, opus mării. Termenul latin e panroman; în celelalte limbi romanice s-a păstrat cu sensul „pământ” și numai în română are înțelesul „țară” (mai precis în dacoromână, pentru că în dialectul aromân țară înseamnă „țarină, pământ”!). Rom. pământ derivă din lat. pavimentum „pământ bătătorit și nivelat, pavaj”, ceea ce dovedește — remarcă M. Sadoveanu — că părinții noștri cei mai ve-

chi s-au bucurat de o viață civilizată și au trăit în cetăți. Terra era deci țara-mamă, a cărei țarină reprezintă, după Iorga, unul dintre cele mai scumpe cuvinte din tezaurul nostru lexical.

Spre deosebire de cei mai mulți dintre urmașii romanilor, care au numit țările lor nu după moștenirea romană, ci după barbarii cuceritori (Franța, de exemplu, e un nume luat de la franci), la noi țara e Țară Românească: de la început ea a fost un lucru mare și sfânt, o moștenire scumpă, „apărată cu toate puterile și stropită cu sudorile tuturor muncilor și cu singele tuturor jertfelor” (N. Iorga, *op. cit.*, p. 161). Pentru românul de peste munți, care, cum observa Iorga, își zice român, în timp ce galo-romanul și-a zis franc, iar italianul din nord lombard, după stăpîni, a trece dincolo de munți este a veni în „Țară”: așa simte el; „țară”, fără nici un alt de-

terminant, înseamnă pământ românesc liber, cu tot sacral drept care se cuprinde în el, o țară îngustată prin violența străinului, care la 1 Decembrie 1918 s-a refăcut în vechile ei hotare.

Marele lingvist Sextil Pușcariu, pentru care Iorga a avut cuvinte de căldă prețuire, după ce arată că, de-a lungul timpului, păstori ardeleni au trecut în Oltenia și Muntenia estică, ajungînd pînă la Dunăre, remarcă faptul că fonetismele țară și țaran, în loc de țeară și țeran, sînt importate în Muntenia (și în limba literară) din Transilvania (Limba română, I: *Privire generală*, București 1940, p. 345).

Așadar, din punct de vedere etimologic, țara înseamnă o bucată de pământ, dar,

asa cum sublinia Iorga, „pământul acesta are, în afară de înfățișarea materială a solului pe care călcăm și a izvorului hranei noastre și al tuturor celorlalte producții economice, o valoare istorică permanentă, chiar-după dispariția unei autonomii sau independențe de la început, și din el se desface, așa zice, ca un fel de abur al pământului, ceva imaterial, sufletește, ideal, în care se găsesc amestecate toate elementele celui mai depărtat trecut, toată simțirea și tot gândul oamenilor cari au trăit, toată această frământare a pământului cu omul și a omului cu pământul” (*Sfaturi pe întunec, II*, p. 249).

Constantin COJOCARU

Revista revistelor

De ce trag clopote'e, Mitică?

Degeaba, ar putea răspunde, în actualele condiții, cunoscutul personaj al lui Caragiale. Vrem să spunem că revistele literare trag nenumărate semnale de alarmă în ce le privește existența, dar totul pare să se împlinească în camere capitonate, fără nici un ecou în lumea de afară și mai ales acolo unde ar trebui să se audă: pe înălțimile amfiteatre unde se află Guvernul. Sigur că ele nu-și reduc sumarele numai la asta. Dacă ar fi să găsim un generic pentru această situație el ar putea fi ceva în sensul morții pe picioare.

Este ceea ce încearcă să facă cea mai tină revistă literară — *Nonăzeci* — editată de generația, sau promoția '90, după clasificarea propusă de criticul Laurențiu Ulici, care și girează această primă apariție. Sigur, am putea discuta despre programul revistei, despre însuși statutul acestei grupări ca și despre aerul avangardist al publicației. Pînă una-alta le dorim să aibă grijă, dacă-o fi să fie, să moară frumos și cât mai tîrziu cu putință!

Revista *Caiete critice* (nr. 1/1990) a apărut în altă formulă grafică. Și noutatea nu se oprește aici. Un capitol cenzurat din *Delirul* lui Marin Preda, ancheta *Puterea intelectuală*, care cu-

prinde, între altele, ultimul capitol al cărții *Homo universalis* al lui Anton Dumitriu, aflată în curs de apariție la Editura Eminescu, textele semnate de Eugen Simion, Ov. S. Crohmăniceanu, Valeriu Cristea, Mircea Cărtărescu, G. Dimisianu, Virgil Ierunca și Mircea Zăciu fac proba unei publicații (lunare de aici începînd) de referință.

Alături de continuarea eseului *Un popor de singuratici* al lui E. M. Cioran, revista 22 (nr. 45) publică un interesant și necesar text. Este vorba de *Adsum? Modelul cultural Noica și urgențele istoriei* — fragment dintr-o comunicare prezentată la un coloeviu privind perspectivele culturale în Europa de Est, la Luxemburg, de către Gabriel Liiceanu.

Revista *Suplimentul literar artistic* găzduiește un incitant eseu despre prostie al filosofului André Glucksmann. „Experiența repetată a secolului XX, afirmă gânditorul francez, dovedește că se poate sfîrși prostește fără a fi un imbecil.” Să sperăm că adevărul (pur și simplu) al acestei observații nu vom fi nevoiți să-l punem și pe seama revistelor literare.

Iacob FLOREA

Politica femeii Din nou, la ordinea zilei

Ultimul număr al săptămînalului francez „L'Express” se ocupă, într-un substanțial capitol, de „Planeta Femei”. Articole, reportaje, interviuri făcute din toate colțurile lumii. Concluzia? După mai mult de 20 de ani de la revoluția feministă, suratele noastre continuă mișcările de eliberare, de emancipare, împotriva presiunilor, a inerteiei, a propagandei religioase și a mizeriei. Trăim astăzi o istorie colectivă, contradictorie, paradoxală și explozivă. Ani de-a rîndul femeile au luptat cu tenacitate pentru a câștiga respect, pentru a avea dreptul la opinie și, mai recent, acces la putere. Inegalitățile în ceea ce privește soarta lor continuă însă să fie enorme. La ora actuală ele trăiesc simultan în epoci diferite — unele ca în evul mediu, altele ca prin anii '50 și doar foarte puține, în 1990.

În China, în Tibet, în India fetele nu sînt dorite, fertilitatea cuplurilor este riguros controlată, în țările musulmane femeile sînt victimele poligamiei și poartă încă jugul sclavelor. Tinerele africane sînt retrase de la școală și muncesc din greu pentru a-și justifica existența. Se pare că vîntul istoriei nu suflă în același sens pentru bărbați și pentru femei.

Chiar în Occident, unde citeva superwomen au deschis un drum nou în hățișul problemelor emancipării feminine, lucrurile sînt complicate și-au rămas destule redute. E bine însă că efortul lor este recunoscut și, anul trecut, de exemplu, Antoinette Fouque, marea preoteasă a mișcării feministe, din Franța a primit Legiunea de onoare. Mai nou, însă, reunificarea Germaniei a complicat și mai rău lucrurile. Fe-

meile din Est au pierdut mai multe drepturi, concediile de maternitate plătite, creșele pentru copii, locuri de muncă. Și toate acestea pentru ce? În schimbul unor truse de farduri mai sofisticate și a unui consumism deșănțat? Îngrijorător în acest sens mi s-a părut și sondajul de opinie efectuat de sociologi în rîndul unor adolescente din Riga. La întrebarea — care vi se pare cea mai bună meserie, cea mai avantajoasă, ele au răspuns că cea de prostituată. Numai așa, motivau ele, dacă nu ai șansa de a pune mina pe un soț din Occident, poți să te bucuri de deliciae capitalismului.

În fapt, problemele sînt mult mai complexe. Chiar într-o țară a unei mari expansiuni economice, cum e Japonia, femeile cunosc multe frustrări și sînt acum pe meterezele luptei pentru revendicări sociale.

Există în acest ocean frământat al feminismului și cite o insulă, oază de liniște și multumire în care timpul pare încetinit. Undeva la Marea Egee, într-un sat numit Trikeri, femeile sînt reginele nefecorate ale unui tip de societate închisă, repliată în sine. Bărbații navighează și ele rămîn acasă, la cîrma căminelor lor. La întoarcere, se ینگ petreceri, se merge la circumcizia și ei beau fericiti, copleșiți de rîsățul soților cărora le-au umplut brațele de daruri.

Cred că în adîncul lor, cele mai înversungate feministe, al căror tapaj e prea zgometos citeodată, și-ar dori să regăsească o astfel de insulă. Dar nu vor, sub nici un chip, să mărturisească asta.

Carmen MIHALACHE POPA

Cronica TV KARENINA

„Dacă o ai pe Karenina, succesul spectacolului e asigurat”, spunea, cîndva, un reputat regizor de teatru. Maestrul avea dreptate, dar nu pînă la capăt. E adevărat că memorabilele transpuneri scenice sau ecranizări ale capodoperei tolstoiene se asociază cu numele unor mari actrițe. Greta Garbo, Vivien Leigh și, mai aproape de noi, Tatiana Samoilova au dat strălucire unor filme trecute în fondul principal al cinematografului mondial. Iată însă că în acest sfîrșit de an, televiziunea ne-a făcut o adevărată surpriză programînd serialul semnat de Basil Coleman. Acuratețea și distincția personajelor nu arătau mai mult, în primele episoade, decît că e vorba de actori verșai, obișnuiți cu montările shakespearene, în stilul „classic drama” care e o marcă de garanție. Nici Nicola Pagett, atît de elogiată în presa britanică pentru creațiile ei în teatru, nu părea să se depărteze mult de o anumită rutină a scenei care, în film, se deucează distinct, adesea cu stridentă. Trebuia să așteptăm episodul hipodromului, partea cea mai dinamică a romanului și piatra de încercare a dramatizărilor și ecranizărilor după acesta. Întrecînd așteptările, confruntările dintre personaje, în decorul pitoresc și în atmosfera agitată a curselor de cai, au atins o acuitate a combușției interioare pe care n-am întîlnit-o nici în filmul avînd-o pe Samoilova ca protagonistă, de departe una din cele mai bune ecranizări a romanului lui Tolstoi, Nicola Pagett și Eric Porter (în Karenin) ridică stacheta pasiunii și a durerii, a uitării de sine și a calculului rece dincolo de

limita suportabilității. E o transpunere a iubirii pătimașe, pe care Tolstoi o descria în expresia caracteristică a suflului slav, către pragmatismul unei lumi pe care scriitorul o prefăcuse în opera lui.

Din mai multe puncte de vedere, serialul BBC poate fi considerat superior celorlalte ecranizări. Stilul de viață „Karenin” apare, de astă dată, nu doar rigid, ci în căutarea unei eficiențe sigure; revelația pasională a Anei se ینگeste timid, ca un sacrilegiu care se pedepsește. E o oază de puritate într-un pustiu de conveniențe care înghețe ființele fragile. O cruzime elegantă unduindu-se impecabil în ritmul de polcă al balurilor selecte trece, impasibilă, peste orice candoare. În versiunea BBC lipsesc melancoliile pe care Samoilova le acumula cu mîrînimie. Troica de stepă își sună clopotele numai cu discreție lăsînd să se audă melodia universului misterios, indescifrabil și minunat al suflului de femeie care, pe note diferite, are temeiuri comune, pretutindeni, în această lume. Ana este de o tandrețe energică. Vronski (Stuart Wilson) e, între pasiune și detașarea de gentleman de club, adept al fericirii de o zi. O Karenina fără ambianța pusă, coerent, în pagină de celelalte personaje nu mai poate fi credibilă; în serial, mutația produsă de sensibilitatea acestui secol, al nostru, în curs de finalizare este introdusă între filele romanului ca o floare care se vestejește. Acel cineva, din redacția televiziunii care a ales serialul, dintre altele care i s-au oferit, se cuvine fericit.

C. ISAC

Lucia Demetrius „Memorii” (2)

(Urmare din pag. I)

Două lucruri mi-aduc eu aminte clar despre el. Avea niște galosii prea mari, care îi cădeau din picioare. Tata l-a sfătuit să le bagă cite un șomolog de hirtie în virf. Nanu n-a înțeles de loc cum se pot micșora galosii dacă le bagi hirtie în virf. Cînd a încercat, s-a mirat foarte. Da, e cu putință ca un om foarte inteligent, care a scris frumoase poeme și a tradus în versuri armonioase clasici francezi să aibă asemenea naivități.

În acea vreme, în care ne vizita, am trecut odată pe la el, cînd tata venise să mă ia de la școală la vremea prînzului. Locuia aproape de Piața Lahovary, pe Dionisie Lupu, într-o cameră mobilată. Mi-aduc aminte de o plapumă roz pe care zăcea o bucată de pline, de o mare dezordine și, lucru și mai de mirare, de o găină și un cocoș legați de piciorul mesei. Cum făcuse Nanu rost de păsări, nu se știe. „Vezi, o oadaie închisă nu e potrivită pentru păsări, de asta și eu le scot uneori la aer. Leg cocoșul cu o sforică de picior, dar găina o ینگ în brațe, să nu se obosească”, ne-a explicat el. Mare era crușarea lui pentru genul feminin!

Tata, care în tinerețea lui amărâ fusese atît de des hrănit de prieteni, înțelegea acum, cînd avea gospodărie și salariu, să hrănească la rîndul lui alți poeți. Era fericit cînd o putea face.

Pînă la ocuparea Bucureștilor de către nemți, ne vizitase des zepelinul. Băteau clopotele de la Mitropolie, bătea sergentul din poartă în poartă îndemîndu-ne să stingem luminile și să ne refugiem pe unde putem. Nu se săpaseră șanțuri în acea vreme ca în timpul celui de-al doilea război, nu existau multe blocuri

cu pivnițe presupuse a fi mai ferite. Oamenii, cu cite o bocceluță, cu cite o valioară, cu copiii în brațe sau de mîna, fugeau din cite o casă mai arătoasă în una mai lipită pămîntului. Așa se socotea, că zepelinul ocheste clădirile mari.

Ne-am refugiat și noi o vreme într-o odaie mică din curte, apoi ne-am săturat. Am rămas în paturile noastre. Mie, ca oricărui copil, îmi plăcuse grozav acea agitație nocturnă, care intra în neobișnuit. Chiar fiorul de spaimă nelimpede îmi plăcea, teama pîrîntilor al cărui temei copilul nu-l cîntărește bine. Dar timpul zepelinului a trecut repede, germanii au ocupat curînd Bucureștii, s-a instaurat o aspră stare de asediu. Bucureștenii trăiau mocoș în casele lor, mîneau puțin și prost, își cloceau minia și ura pentru ocupanți, stăteau cu urechea la pîndă să le audă cîsmele mărșăluind pe străzi, se temeau de vreo vizită inopinată de-a lor. Și pe noi ne-au vizitat de două ori, odată în căutare de obiecte de aramă și alamă, care ar fi trebuit depuse conform unui ordin al lor.

Mama nu le depusese, o patrule a intrat în casă și a văzut foarte ușor sub patul înalt din dormitor rîșnița de cafea, ceaunașul pentru dulceață, piulița. Le-a luat bodogăindu-ne, fără altă sancțiune. Acolo se pricepuse mama să le dosească!

A doua oară a venit o altă patrule a intrat în casă și a strigat cum se cîntă în casă Marsilieza. De fapt prietena noastră, Victoria Popa, cînta „Doi grenadieri” de Heine, dar melodia cîntecului de la jumătatea ei seamănă grozav cu Marsilieza. Au explicat că se cîntă un cîntec nemțesc. Victoria l-a repetat sfîrșitului și patrula a plecat fără obiecții. Spaima noastră însă fusese mare.

Prin 1917 am trăit eu un moment de șoc, care m-a marcat pe viață. Într-o dimineață în casa tata era la slujbă, mama, destul de nepricepută în asemenea treburi, a trebuit să meargă în locul lui la comisariat, să ridice cartelele de pine, „auswaissul” pe care trebuia să-l aibă orice cetățean. M-a luat și pe mine cu ea, pesemne că eram în vacanța de iarnă. Mi-aduc aminte bine de odaia aceea cu bănci pe lîngă pereți, pe care așteptau oameni bolizi, prost dispuși, tăcuți și în-crunțați. Comisarul era român, n-aveam de-a face cu un neam.

Pe cînd ne seria și elibera cu mare importanță hîrtiile, a intrat pe ușă care ducea spre interiorul comisariatului un sergent cu un individ desfigurat, care tremura din cap pînă în picioare. „Auzi, dom'comisar, zice că spune tot”. „Spun tot, spun tot!” îngăima individul cu o gură care nu mai putea rosti bine cuvintele. „Ia-l deocamdată de aici!” a spus comisarul. Au ieșit. Nu văzusem niciodată un om în asemenea stare. Nu mai era om, era o zdreanță îndurerată. Mama m-a strîns lîngă ea, am ajuns acasă, mi s-a explicat zadarnic că acel om făcuse cine știe ce fărădelegi. Spaima și disperarea mea n-au trecut multă vreme. Nu mai dormeam noaptea, nu-l puteam uita pe acel om desfigurat, zdrobit. Îl văd și azi. Înțelegeam că era vinovat față de oameni, dar nu că oamenii n-aveau alt mijloc de a-l face să mărturisească și a-l pedepsi. Deci asta puteau să-l facă oamenii unii altora! Nici mai tîrziu în viață, niciodată n-am înțeles cruzimea, m-a revoltat, m-a speriat, m-a îmbolnăvit. Am crezut totdeauna că poate fi înlocuită cu alte mișcări. Că există bătușii de profesie, oameni care torturează, ideea asta mă răscoltește și azi.